

Budapesti hangversenyek adatbázisa* – történet és jelen –

Berlász Melinda sokrétű tudományos munkásságában a Budapesti hangversenyek adattára különleges helyet foglal el. A 20. századi magyar zenetörténet kutatójaként négy évtizeden át volt e korszak forrásdokumentumainak gyűjtését célzó kutatások egyik irányítója, gyakorlati vezetője. A hangversenyadatok a jelenkori kutatások egyik nélkülözhetetlen forrásbázisát képezték, így e kéziratos adattár a Zenetudományi Intézet minden 20. századi zenével foglalkozó munkatársa számára nélkülözhetetlen gyűjteménnyé vált. Nagyon sokan vettek részt az adatok gyűjtésének és feldolgozásának munkálataiban, és a zenetörténészek közül talán mindenki találkozott már vele felhasználóként. Ugyanakkor, mint több évtizedes története is mutatja, a munka nem járt gyors és látványos eredményekkel. Felhasználóközpontúságából adódóan az adattárnak időnként át kellett alakulnia a legújabb technikai követelményeknek megfelelően, amelynek ez, sajátságai miatt, csak igen nehezen tudott megfelelni. Az újonnan elinduló internetes adatbázis Berlász Melinda munkája nyomán haladva igyekszik továbbvinni és mindenki számára elérhetővé tenni a 20. századi magyar hangversenyélet jelenleg talán legértékesebb dokumentumgyűjtését. A következőkben Berlász Melinda visszaemlékezéseire támaszkodva tekintem át röviden a hangverseny-adatbázis történetét.¹

Ujfalussy József, az egykori Bartók Archívum zeneelméleti osztályának kutatója vetette föl 1968-69 táján a budapesti hangversenyek adattára létrehozásának a gondolatát.² Az ötvenes években elkezdett Bartók-kutatásai vezették őt rá arra a meglátásra, hogy a 20. századi magyar zenetörténeti kutatások számára alapvetően fontos volna egy forrásgyűjtemény, forráskatalógus létrehozása, amely megalapozná a korszakra vonatkozó adatok bázisát. Ezen belül a hangversenyélet, mint a korszak zenéjének, zeneéletének reprezentatív megnyilvánulási formája került a figyelem középpontjába, így tehát a hangversenyadatok feldolgozásával indult meg a kéziratos adattár összeállítása. Ujfalussy akkori egyetlen munkatársát, Berlász Melindát bízta meg e feladat irányításával.³ Közös döntésük volt, hogy

* Berlász Melinda tiszteletére rendezett az MTA BTK Zenetudományi Intézetében 2012. november 29-én tartott konferencia keretében elhangzott előadás írott változata.

¹ Hálával tartozom Berlász Melindának, amiért egy interjú keretében megosztotta velem az adattár történetével kapcsolatos legfontosabb információkat.

² Az 1961-től 1969-ig Bartók Archívumként működő intézmény a Bartók-kutatáson túl általános magyar zenetörténeti kutatóközpont feladatát látta el, amelynek keretében eleinte zeneszociológiai, zeneelméleti, 19. századi zenetörténeti és zenei-muzeális kutatások kaptak helyet. Erről bővebben lásd: Tallián Tibor: *A Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének rövid története*. http://www.zti.hu/zti_uj/index_hu.htm?05. (A továbbiakban: Tallián: *Az intézet története*.)

³ Berlász Melinda a Bartók Archívum keretében végzett munkásságáról lásd: Tallián: *Az intézet története*. 8.

az ekkoriban leggazdagabb gyűjteménynek számító Országos Széchényi Könyvtár Aprónyomtatvány-tárának a plakátjait tekintsék az adattár fő forrásaként, ezek alapján kellett minden hangverseny adatait önálló gépírásos katalóguscédulák formájában rögzíteni.⁴

Az adatgyűjtés gyakorlati megvalósítására egy külső munkatársat, Domokos Pál Pétert kérték föl, aki a század első éveitől kezdődően a 60-as évek közepéig gyűjtötte össze a budapesti hangversenyek műsorait. Domokos Pál Péter melléktevékenységként foglalkozott e megbízatással, ily módon közel 20 évig egyedül végezte a hangversenyadatok gyűjtését. A katalóguscédulákat lehetőség szerint szöveghűen, bizonyos előre elhatározott elvek alapján készítette, azonban a kartonok rugalmas kezelhetőségének köszönhetően mindig az egyes hangversenyek sajátosságaihoz igazodva. A hangversenyadattár első időszakában tehát egy igen gazdag, sokszínű, ám a gyűjtő személyéből adódóan egységes koncepciójú anyag jött létre, amely minden további kutatásnak a kiinduló- vagy viszonyítási pontját jelentette.⁵

A 70-es évek közepén körvonalazódott a Magyarország Zenetörténete V., 20. századi kötetének a terve, mint Tallián Tibor intézettörténeti munkájában állítja, Ujfalussy József irányítása alatt, Berlász és Tallián közreműködésével.⁶ A tervezett kötet egyes tematikái újabb, önálló forráskutatásokat tettek szükségessé, így a hangversenyadatok gyűjtésével párhuzamosan más kutatások is elindultak, különböző sajtóforrásokban, napilapokban, folyóiratokban. Ezeket a munkálatokat – a folyamatban lévő kutatások kiegészítéseképpen – eleinte a kijelölt résztémák kutatói végezték. A nyolcvanas évektől kezdődően azonban szisztematikus sajtókutatás indult meg néhány külső munkatárs bevonásával.⁷ Berlász Melinda általa elnyert OTKA-pályázatok révén lehetőség nyílt az adatgyűjtésen dolgozó munkatársak számának jelentős gyarapítására.⁸ 1993-tól fiatal kutatók és egyetemi hallgatók dolgozták fel a századelő legjelentősebb sajtótermékeit, létrehozva egy önálló sajtóadattárat.⁹ Mivel a sajtóadatok gyűjtése szorosan kapcsolódott a megelőző gyűjtéshez, Berlász Melinda a munkálatokban részt vevő kutatók új generációja rendelkezésére bocsátotta a már meglévő hangversenytörténeti adattárat, hogy ezzel összevetve, ezt kiegészítve végezzék saját gyűjtéseiket. Mint Berlász kiemelte, az adatok egyesítése, egy kézírásos koncerttörténeti

⁴ A katalóguscédulák Berlász Melinda felügyelete alatt ma is a kutatók rendelkezésére állnak a Zenetudományi Intézetben. A továbbiakban: Hangverseny-cédulák.

⁵ A Domokos Pál Péter által készített alapcédulák hivatkozási formája az internetes adatbázisban: OSZK-PLT.

⁶ Tallián: *Az intézet története*. 12–13.

⁷ A nyolcvanas években közreműködő munkatársak listáját lásd az Összefoglaló táblázatban, a tanulmány végén.

⁸ Az Hangverseny-adattár körüli munkálatok nagymértékben a Berlász Melinda által biztosított OTKA-pályázatok keretében zajlottak, amelyek Berlász elmondása szerint a következő időszakokban valósultak meg: 1991–1994, 1995–1998, 2002–2004.

⁹ Ebben az időszakban Dalos Anna, Gombos László, Mikusi Balázs, Sziklavári Károly és Várkonyi Tamás voltak az adatgyűjtés további munkatársai. Lásd az Összefoglaló táblázatot.

katalógus létrehozása volt a cél, amely sokrétű, sokféle forrásból táplálkozó információival „a folyó kutatások gyűjtőbázisává” alakulhatott át.

Jelentős technikai fordulatot is hoztak a kilencvenes évek. Az újonnan megjelenő, a tudományos kutatásban is jelentős eredményekkel használt számítógépes rendszerek az adatok felhasználásának új lehetőségeit nyitották meg. A népzene-kutatásban több éven át sikerrel használták az úgynevezett DOS-os rendszert, elsősorban Csapó Károly jóvoltából. 1991–92 környékén a hangverseny-adattárral összefüggésében is felmerült a számítógépes adatbevitel gondolata, amely az adatok sokoldalú kezelését, kereshetőségét teszi lehetővé. Az akkor már osztályvezető Berlász Melinda jóváhagyásával 1992-ben indult el a koncertadatok számítógépbe vitele, egy többtagú munkacsoport közös vállalkozásaként. Berlász főként a zenetudományi tanszak növendékeit vonta be ebbe a munkába, anyagi fedezetként pedig OTKA pályázatokkal próbálta biztosítani a munka előrehaladását.¹⁰

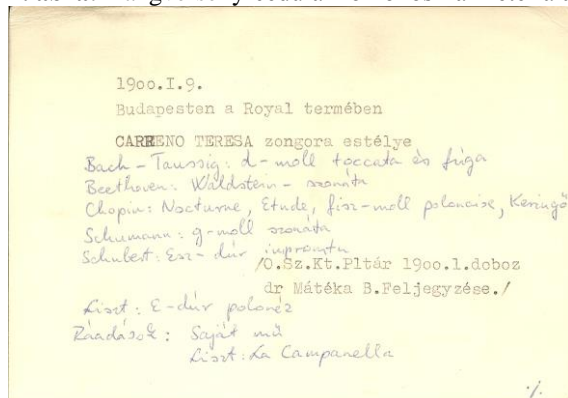
A módszer tehát ezúttal alapvetően más volt: az addig gyűjtött koncert-adatok céduláit felosztották egy-egy évtizedes időszakra, és a számítógépes rendszer követelményeinek megfelelően, némiképp egyszerűsítve, egységesítve vitték be az adatokat. Azonban a csapat sokéves lelkiismeretes munkája sem hozhatta meg a várt eredményt. A kéziratos forrás sokrétűsége, az önálló kartonok teljessége egyrészt, és a számítógépes rendszer a teljes anyagot összefüggő egységekből létrehozó hálózata és ennek technikai korlátai másrészt, olyan problémákkal szembesítették a munkatársakat, amelyek a korabeli körülmények között nem voltak megoldhatók. A Berlász által megfogalmazott elvek szerint mindenekelőtt az adatok történetileg hiteles közlésmódjának megtartása volt a cél, amely a cédulák differenciáltságában tükröződött. Azonban a számítógépes egységesítésnél ez olyan fajta egyidejű műhelymunkát igényelt volna, amelynek gyakorlati feltételei nem voltak megvalósíthatóak. Az anyag egységesítése a mai napig végtelen kérdéssort vet föl.

A hangversenyműsorok elsőrendű forrása továbbra is a kéziratos adattár maradt. A kilencvenes években azonban ezen a téren is szükségessé vált egy revízió, hiszen az Aprónyomtatvány-tár anyaga időközben jelentősen gyarapodott. Berlász Melinda ekkor fölkerlte Rozsnyai Zsuzsannát, hogy nézze át az OSZK anyagát, vesse össze a meglévő gépelt anyaggal, és ahol szükséges, egészítse ki azt. Az 1. ábrán látható egy, a hatvanas évekből származó cédula, Domokos Pál Péter gépírásával, amelyre Rozsnyai Zsuzsanna kék tintával kiegészítéseket vezetett rá. A cédulák egy része azonban arról tanúskodik, hogy Rozsnyainak sokszor könnyebb volt újraírni a teljes cédulát, mint kiegészíteni őket. Így az egyes

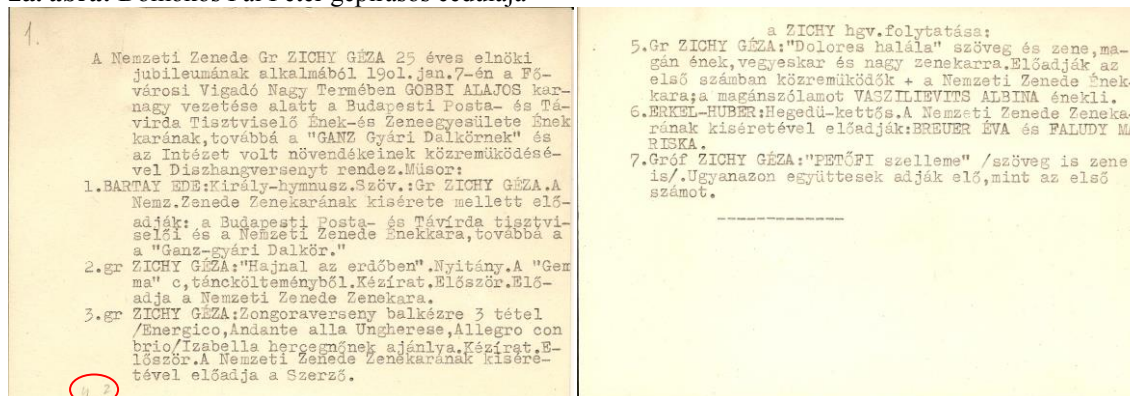
¹⁰ A hangverseny-adatok számítógépes bevitelben közreműködők névsorát lásd az Összefoglaló táblázatban.

hangversenyekről duplumok keletkeztek, sőt gyakran az adatok kisebb-nagyobb eltéréseket is mutattak. Bár az utókor számára ezek olykor zavarba-ejtőek lehetnek, az összetartozó cédulapárok egymást kiegészítve és nem kiváltva képviselik az egyes műsorokat. A 2a. ábrán Domokos Pál Péter, a 2b. ábrán a Rozsnyai Zsuzsanna által újraírt hangverseny-cédula látható:¹¹

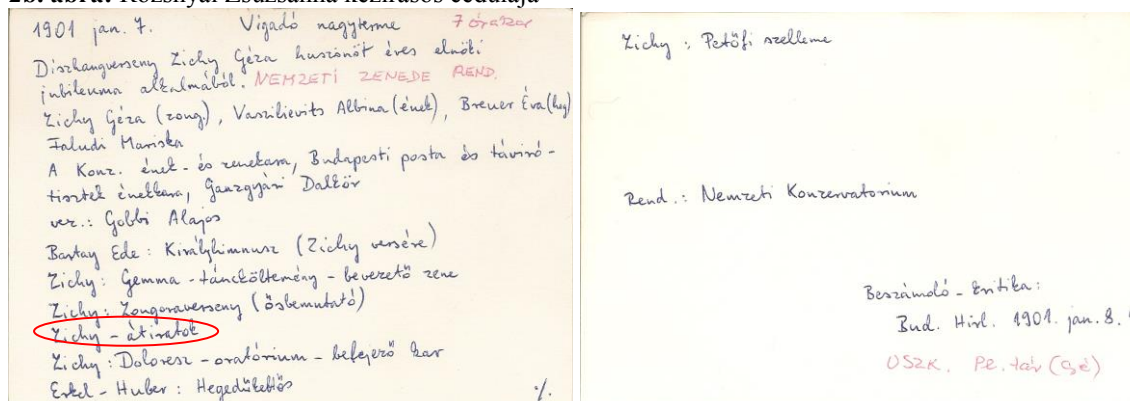
1. ábra: Hangverseny-cédula Domokos Pál Péter alapírásával, Rozsnyai Zsuzsanna kiegészítéseivel

2a. ábra: Domokos Pál Péter gépírásos cédulája

2b. ábra: Rozsnyai Zsuzsanna kézírásos cédulája

Mint Berlász Melinda hangsúlyozta, történeti dokumentum-értékéből kifolyólag a cédulakatalógus soha nem veszíti el aktualitását. Továbbá mint e sok évtizedes működés

¹¹ A cédulákat Berlász Melinda szíves engedélyével közöljük, akinek ezúton is köszönöm a hozzájárulását.

legjobb ismerője, további céljának tekinti a hangverseny adattár történetének részletes megírását, ami a 20. századi zenetörténetírás egyik fontos dokumentumává válhat.

A Hangverseny-adatbázis ügyét Berlász Melinda 2010-ben átadta Dalos Annának, akinek irányítása alatt a számítógépes adatkezelés második korszaka kezdődött el. Tekintettel az utóbbi évtizedek gyors technikai fejlődésére, valamint a megfelelő anyagi háttérre, melyet Tallián Tibor egyik OTKA-pályázata biztosított, a ZTI megbízta jelenlegi informatikusát, Kemecei Zsoltot egy olyan új program kifejlesztésével, amely lehetővé teszi az adatok komplexebb, rugalmasabb kezelését, és nem utolsósorban a világhálón való elérhetőségét. Az adatbázis a 2012-es év során vált valóban működőképessé. A jelenlegi rendszer azonban átörökölte a megelőző DOS-os adatbázis teljes tartalmát, szerkezeti megkötöttségeivel és hibáival együtt. Hogy azt át lehessen konvertálni, alkalmazkodni kellett a régi adatbázis struktúrájához, így ez a legújabb program is csak komoly nehézségek, olykor kompromisszumok árán tud valamelyest összetett, a katalóguscédula sokoldalúságát megközelítő információt nyújtani.¹²

Mielőtt áttérnénk az internetes hangverseny-adatbázis jelenkori formájának bemutatására, tekintsük át ennek forrásait, amelyet a további kutatások érdekében minden esetben megadunk. Az internetes adatbázis alapforrásának a cédulakatalógust tekintjük, minden revízió, javítás vagy pótlás elsősorban ez alapján történik. Mivel a hangverseny-cédula alaprétege az OSZK Aprónyomtatvány-tárában őrzött plakátok adataira épül, minden olyan hangverseny-rekord esetében, amelyről biztosan megállapítható, hogy eredendően innen származik, ott az ennek megfelelő OSZK-PLT rövidítést adjuk meg. A hangverseny-cédulát, melynek rövidítése MTA-ZTI, csak abban az esetben tüntetjük fel forrásként, ahol ez az egyetlen forrás, vagyis a cédula alapján egyelőre nem deríthető ki, hogy a gyűjtő honnan szerezte az információkat. A ZTI őrzi néhány, a hangversenyélet szempontjából jelentős személyiség hagyatékát, mint Bor Dezső, a Székesfővárosi Zenekar alapító karnagya, vagy Kun Imre, a magyarországi hangversenyrendezés egyik kiemelkedő alakjának gyűjteményét. Az évek során ezek szintén földolgozásra kerültek, és hasznos adatokkal gazdagították a hangverseny-adattárat. A hatvanas évektől kezdődően a hangverseny-történet kiemelkedő forrása a Filmharmónia által kiadott „kék” műsorfüzet-sorozat, de meg kell említenünk a közeljövőben bevezetésre kerülő jelenkori hangversenyek emblemikus forrását, a Koncertkalendáriumot is. A számos egyéb forrás között sajátos helyet foglalnak el a napilapokban vagy egyéb sajtótermékekben megjelent kritikák, melyek gyakran a plakátoknál bővebb

¹² A Hangverseny-adatbázis internetes elérhetősége: http://db.zti.hu/koncert/koncert_Kereses.asp.

tájékoztatást adnak a hangversenyen ténylegesen elhangzott művekről. Ez esetben forrásként az újság szabványosított nevét, esetleg az írás szerzőjének vezetéknevét adjuk meg, a kritika teljes adatolását, amennyiben ez elérhető, a visszhang rovat tartalmazza. A 2. táblázat az adatbázisban előforduló leggyakoribb forrásokat tartalmazza:

2. táblázat: Az internetes adatbázisban használt források

OSZK-PLT	Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtára
MTA-ZTI	MTA Zenetudományi Intézet hangverseny-cédulái
Bor, MTA-ZTI	Bor Dezső hagyatéka
Kun, MTA-ZTI	Kun Imre hagyatéka
Filharmónia műsorfűzet	
Budapesti Hírlap	
Pesti Műsor	
Pesti Napló	
Népszava	
KK	Koncertkalendárium

Az internetes adatbázis egyik legfontosabb eleme a hangverseny műsorát és egyéb adatait rögzítő adatlap. Ennek illusztrálásához álljon itt példaként a hatvanas évek egyik jelentős eseménye, a Budapesti Kamaraegyüttes bemutatkozó hangversenye, amelyre 1968. október 4-én került sor. Az adatlapon a fejléc tartalmazza a koncert körülményeire vonatkozó adatokat, a helyszínt, időpontot és a hangverseny címét, továbbá ugyanitt kapnak helyet a járulékos információk, mint a már említett forrás, esetleg visszhang. A későbbiekben talán lesz mód arra is, hogy szkennelt formában ide csatoljuk a kritika teljes szövegét, sőt akár a plakátok digitalizált változatát is. Ha ismert és fontos információértékű a koncert szervezője, ezt is föltüntetjük, ha a koncert egy sorozat vagy bérletes előadás része, ezt jelöljük. A kereső tájékoztatására szolgál a fejléc legalsó rovata, az „Ellenőrizve”, amely azt jelöli, hogy a még kialakulóban lévő adatbázis mely rekordjait tekinthetjük aránylag megbízhatónak, használhatónak. Az adatbázisban jelenleg szereplő kb. 12000 koncert-rekord közül egyelőre megközelítőleg 350 ellenőrzött, de reményeink szerint ez a szám a közeljövőben gyorsan növekedni fog.

3. ábra: A Budapesti Kamaragyűttes bemutatkozó hangversenye, adatlap

Részletes adatlap		MTA BTK Zenetudományi Intézet Online adatbázisok Koncert-adatbázis Keresés
Zeneakadémia Kisterem (1968. 10. 04. 19:30)		jelleg: vegyes forrás: Filharmonia műsorfüzet szervező: visszhang: Homolya István. Filharmonia műsorfüzet 40. (1968. 10. 21.-10. 27.): 20-22. sorozat: Magyar Kamarazene-sorozat 1. megj.: ellenőrizve: igen
A Budapesti Kamaragyűttes bemutatkozó hangversenye ID_12564		
1. Székely Endre: Musica notturna	Budapesti Kamaragyűttes (vez. Mihály András) Magyar Fúvósötös (Lajos Attila - fuvola, Pongrácz Péter - oboa, Kovács Béla - klarinét, Fülemlé Tibor - kürt, Tarjáni Ferenc - fagott) Szűcs Lóránt (zongora) Weiner vonósnégyes (Szász József - hegedű, Sümeghy Zoltán - hegedű, Székács János - brácsa, Szász Árpád - gordonka)	<i>magyarországi bemutató</i>
2. Darvas Gábor: Medália	Budapesti Kamaragyűttes (vez. Mihály András) Sziklay Erika (szoprán) Szűcs Lóránt (zongora) Petz Ferenc (ütőhangszerek)	<i>magyarországi bemutató</i>
3. Maros Rudolf: Musica da camera per 11	Budapesti Kamaragyűttes (vez. Mihály András) Lajos Attila (fuvola) Kovács Béla (klarinét) Lénárt Andor (basszusklarinét) Petz Ferenc (ütőhangszerek) Szűcs Lóránt (zongora) Lubik Hédi (hárfa) Weiner vonósnégyes (Szász József - hegedű, Sümeghy Zoltán - hegedű, Székács János - brácsa, Szász Árpád - gordonka) Tibay Zoltán (nagybőgő)	<i>magyarországi bemutató</i>
4. Kadosa Pál: Serenade, op. 65	Budapesti Kamaragyűttes (vez. Mihály András) Lajos Attila (fuvola) Pongrácz Péter (oboa) Kovács Béla (klarinét) Tarjáni Ferenc (kürt) Szász József (hegedű) Sümeghy Zoltán (hegedű) Székács János (brácsa)	<i>bemutató; a műsorlapon "Szerenád" címmel</i>
5. Durkó Zsolt: Dartmouth concerto	Budapesti Kamaragyűttes (vez. Mihály András) Sziklay Erika (szoprán) Lajos Attila (fuvola) Kovács Béla (klarinét) Lénárt Andor (basszusklarinét) Fülemlé Tibor (fagott) Tarjáni Ferenc (kürt) Petz Ferenc (ütőhangszerek) Lubik Hédi (hárfa) Szűcs Lóránt (zongora) Szász József (hegedű) Székács János (brácsa) Szász Árpád (gordonka)	<i>magyarországi bemutató; az előadók között nincs feltüntetve egy trombitás és két harsonás</i>
6. Mihály András: Három tétel	Budapesti Kamaragyűttes (vez. Mihály András)	<i>magyarországi bemutató</i>
7. Kurtág György: Bornemissza Péter mondásai, op. 7	Sziklay Erika (szoprán) Szűcs Lóránt (zongora)	<i>magyarországi bemutató</i>

Az adatlap lényegi részét tartalmazza a koncert műsorának közlése. A műsorra vonatkozó adatok mindegyikét, a számítógépes program szerkezetéből adódóan önállóan kezeljük, a felhasználónak is majd egymástól független rovatokban kell ezekre rákeresnie. A szerzők nevét és a művek címét bizonyos előre elhatározott elvek alapján írjuk, melyhez kiindulópontként a Grove-lexikon műjegyzékeit használjuk, magyar szerzők esetében pedig a Bartha-lexikont, a *Magyar zeneszerzők* sorozatának kiadványait, illetve az interneten elérhető fontos műjegyzékeket, mint a Bartók-, Hubay- vagy Lajtha-műjegyzéket. Alapelvként határoztuk meg, hogy a műveket a legújabb szakirodalmi ismereteken alapuló hitelesnek vélt alakjukban, lehetőleg teljes adatolással közöljük, alapvetően magyar nyelven. A nyelv szempontjából ez alól számos kivételt teszünk, így dalokat, 20. századi szerzők műveit, régebbi korok kevésbé ismert vagy a szakirodalomban épp idegen nyelven elterjedt

műcímeiket rendszerint eredeti nyelven adunk meg. Az előadók nevének, szerepének közlésénél is egységes ortográfiára törekszünk, de minden olyan esetben, amikor az előadó neve, de hasonlóképpen a szerző neve vagy a mű címe az egységesített alaktól eltérő módon szerepel a forrásban, ezt a történeti hitelesség érdekében lehetőleg megjegyzésben rögzítjük. A megjegyzés rovat a gyűjtőhelye minden kiegészítő jellegű, bizonytalanságot vagy hiányosságot jelző információnak. A fejlécben a koncertre általánosan jellemző adatokat adunk meg, az egyes műsorszámoknál pedig ezekre vonatkozó megjegyzéseket, kiegészítéseket tehetünk. Mint láthattuk, az adatlap tehát, a katalógus-cédulához hasonlóan, sokoldalú adatközlésre törekszik, a legújabb szakirodalmi ismereteken alapulva az egyes események történeti jellegét is igyekszik tükrözni.

Az adatközlés bizonyos részleteinek jobb megértéséhez vissza kell térnünk az új adatbázis 2010-es kezdeteihez. A jelenlegi számítógépes rendszer kialakításában a régi rendszerhez való alkalmazkodás, kompatibilitás jelentette a legnagyobb nehézséget, elsősorban a rendszergazda, Kemecsei Zsolt számára.¹³ A korlátok közötti szabad mozgástér elérésének nehéz feladatán túl külön problémát jelentett, hogy a régi adatok betöltésekor számos adatkapcsolódási hiba keletkezett, továbbá az új rendszer lehetőségeihez mérten új egységesítő elveket kellett kialakítani. Eleinte Rákai Zsuzsa végezte ezt az egységesítő, javító munkát. A program internetes elindulásakor lehetett ennek működését valójában kipróbálni, így 2012 nyarán néhány hónapig együtt működő kis csoport – a Zeneakadémia Zenetudományi tanszakának néhány MA-s hallgatója, illetve doktorandusa¹⁴ – alakította ki a jelenlegi írásmód számos alapelvét. A közös munka eredményeként, és a munka folytatásának elősegítéséhez megfogalmaztunk egy részletes szabályzatot, amelyből most néhány részletet szeretnék kiemelni.

Bár a koncertadatok korabeli közlésmódját alapvetően nem tudjuk megtartani, amint ez a cédulakatalógus esetében lehetséges volt, egy ponton mégis ragaszkodunk az eredeti írásmód tükrözéséhez: a koncert címe a rendszerben aránylag önállóan kezelhető adat, így lehetőség nyílik ezen a téren a történetiség megtartására. Minden más jellegű adathoz saját egységesítő elveket kellett kialakítani. Ez a műcímek esetében bizonyult a legproblemátikusabbnak, amelyeknél igen nehéz volt a különböző korszakokból származó, rengeteg komponista műhelyéből kikerült művet némiképp egységes formába önteni, ezáltal kereshetővé tenni. Különös gondot okoztak az ortográfiai kérdések. A szonáta vagy concerto műfajok esetében –

¹³ A koncertadatbázis jelenlegi munkatársai nevében is szeretnék köszönetet mondani Kemecsei Zsoltnak mindenkori segítőkészségéért.

¹⁴ A közreműködők névsorát lást az Összefoglaló táblázatban.

amelyeknek számos eltérő elnevezését, jelentését, hangszer-összeállítási koncepcióját ismerjük a zenetörténet különböző korszakaiból – az adatbázisban az egyes korokra általánosan jellemező, de sajátos zeneszerzői koncepciókat nem tükröző egységes íráselveket határoztunk meg: az egy dallamhangszerre írt barokk continuo-kíséretes szonátánál csak a dallamhangszert jelöljük (hegedűszonáta, fuvolaszonáta stb. formában), a későbbi több egyenrangú partnerként fellépő hangszerre írt művek esetében a „Szonáta hegedűre és zongorára” elvet használjuk.

Hasonlóképp a barokk versenyműveknél rendszerint concertót írunk, de a későbbiekben, sőt a barokk egyszólistás koncertnél is alapvetően a versenymű kifejezést használjuk. Például, az 1968. március 27-i hangverseny adatlapján Vivaldi egyetlen szólófuvolára vagy szólófagottra írt műveit Fuvolaversenyként, illetve Fagottversenyként írjuk, de a több szólóhangszeres műveket már concertóként (Lásd: 4. ábra). A történetiség kérdéséhez tartozik, hogy egyeseket akkoriban concerto grossóként ismertek, de mi tudjuk, hogy Vivaldi jellegzetes concerto grossókat nem írt, ezért a műsorlapon szereplő címváltozatot megjegyzésben rögzítjük. Ezeket a műveket még aránylag könnyen be lehetett azonosítani a forrás részletességének köszönhetően. Gyakoribb az az eset, amikor részleges cím, régies címtöredék alapján kell megpróbálni kinyomozni, milyen műről lehet szó, ezek főként a század első felére jellemzőek. Csupán egyetlen példát emelek ki. Németh Zsombor jóvoltából tudtuk meg, hogy Weber op. 2-es *Hat variáció*ját 1900-ban a Nemzeti Zenede körében még *Versenymű-változmány*ként ismerték. (Lásd. 5. ábra)

4. ábra: „Évszázadok muzsikája”, adatlap

Részletes adatlap		MTA BTK Zenetudományi Intézet Online adatbázisok Koncert-adatbázis Keresés	
Zeneakadémia (1968. 03. 27. 19:30)		jelleg: zenekari forrás: Filharmonia műsorfüzet szervező: visszhang: Barna István. Filharmonia műsorfüzet 17. (1968. 04. 22.-04. 28.): 44-45. sorozat: 7. bérleti hangverseny megj.: ellenőrizve: igen	
"Évszázadok muzsikája" ID_12011			
1. Vivaldi, Antonio: Sinfonia, G-dúr, RV 146	Zeneművészeti Főiskola kamarazenekara (vez. Sándor Frigyes) Pertis Zsuzsa (continuo)	<i>a műsorlapon G-dúr Sinfonia van feltüntetve</i>	
2. Vivaldi, Antonio: Concerto két oboára, d-moll, RV 535	Zeneművészeti Főiskola kamarazenekara (vez. Sándor Frigyes) Tóth Lajos (oboa) Eisenbacher Mihály (oboa) Pertis Zsuzsa (continuo)		
3. Vivaldi, Antonio: Fagottverseny, a-moll, RV 497	Zeneművészeti Főiskola kamarazenekara (vez. Sándor Frigyes) Janota Gábor (fagott) Pertis Zsuzsa (continuo)		
4. Vivaldi, Antonio: Concerto, g-moll, RV 577, "Drezdai"	Zeneművészeti Főiskola kamarazenekara (vez. Sándor Frigyes) Rolla János (hegedű) Pertis Zsuzsa (continuo)	<i>a műsorlapon Concerto grosso-ként szerepel</i>	
5. Vivaldi, Antonio: Concerto, B-dúr, RV 579, "Funebre"	Zeneművészeti Főiskola kamarazenekara (vez. Sándor Frigyes) Pertis Zsuzsa (continuo)		
6. Vivaldi, Antonio: Fuvolaverseny, D-dúr, Op. 10/3, RV 428, "Il gardellino"	Zeneművészeti Főiskola kamarazenekara (vez. Sándor Frigyes) Kovács Lóránt (fuvola) Pertis Zsuzsa (continuo)	<i>a műsorlapon "Il cardellino" címmel</i>	
7. Vivaldi, Antonio: Concerto két hegedűre, a-moll, op. 3/8, RV 522	Zeneművészeti Főiskola kamarazenekara (vez. Sándor Frigyes) Pertis Zsuzsa (continuo)	<i>a műsorlapon Concerto grosso-ként szerepel</i>	

5. ábra: A Nemzeti Zenede zongora-tanzak IV-V-VI. és kiművelési osztályok I-II-III. növendékeinek hangversenye, adatlap

Részletes adatlap		MTA BTK Zenetudományi Intézet Online adatbázisok Koncert-adatbázis Keresés	
Pesti Vigadó kisterem (1900.06.18.)		jelleg: szóló forrás: szervező: visszhang: sorozat: megj. : ellenőrizve: igen	
A Nemzeti Zenede zongora-tanzak IV-V-VI. és kiművelési osztályok I-II-III. növendékeinek hangversenye ID_11996			
1. Spindler, Fritz: A forrás	Harmos Eleonóra (zongora)		
2. Mozart, Wolfgang Amadeus: Fantázia, d-moll, K. 397	Sassy Mariska (zongora)		
3. Field, John: Noktürn, B-dúr	Beneschovszky Margit (zongora)		
4. Beethoven, Ludwig van: Rondó, G-dúr, op. 51/2	Beneschovszky Margit (zongora)		
5. Raff, Joachim: La fileuse, op. 157/2	Preyer Teréz (zongora)		
6. Lilas: Gavotte	Preyer Teréz (zongora)		
7. Mayer, Charles: Étüd, Fisz-dúr, op. 55/3	Kohn Kamilla (zongora)		
8. Chopin, Fryderyk: Polonéz, gisz-moll, op. posth.	Kohn Kamilla (zongora)		
9. Zimay László: Magyar ábránd	Suhajda Mariska (zongora)		
10. Beethoven, Ludwig van: Zongoraszonáta, F-dúr, op. 10/2: 3. tétel	Landauer Fanny (zongora)		
11. Chopin, Fryderyk: Nocturne	Vidáts Hermina (zongora)		
12. Székely: Fútyúl a szél	Lányi Frida (zongora)		
13. Mozart, Wolfgang Amadeus: Zongoraverseny, C-dúr: 1. tétel	Mérő Jolán (zongora) Garay Elza (zongora)		
14. Paderewski, Ignacy Jan: Polonéz, H-dúr	Gyurkovits Gizella (zongora)		
15. Jensen, Adolf: Sechs Fantasiestücke, op. 7: részlet	Poszvek Olga (zongora)		
16. Moscheles, Ignaz: Zongoraverseny, Esz-dúr, op. 56: 1. tétel	Grünwald Janka (zongora) Opris Janka (zongora)		
17. Jensen, Adolf: Venetico murmurador	Klein Flóra (zongora)		
18. Rubinstein, Anton: Impromptu, F-dúr	Klein Flóra (zongora)		
19. Mozart, Wolfgang Amadeus: Divertimento, B-dúr	Dornay Erzs (zongora) Fischer Anna (zongora)	<i>Talán a K. 254-es Aggházy-féle kétkézes változata</i>	
20. Beethoven, Ludwig van: Zongoraszonáta, Esz-dúr, op. 27/1, "Quasi una fantasia"	Fekete Gizella (zongora)		
21. Hummel, Johann Nepomuk: Larghetto	Dornay Erzs (zongora)	<i>Cédulán: Larghetto op. 18. Hummel op. 18 a Fantasia, amiben nincsen ilyen tétel</i>	
22. Weber, Carl Maria von: 6 Variations sur un thème original, op. 2	Fischer Anna (zongora)	<i>"Verseny-változmány, C-dúr"</i>	
23. Field, John: Zongoraverseny, Asz-dúr	Opris Aranka (zongora) Mérő Jolán (zongora)		
24. Mendelssohn-Bartholdy, Felix - Liszt Ferenc: Frühlingslied	Mérő Jolán (zongora)		
25. Liszt Ferenc: Transzcendens etüdök / Etudes d'exécution transcendante, LW A172: 5. Feux follets	Mérő Jolán (zongora)		
26. Hummel, Johann Nepomuk: Zongoraverseny, h-moll, op. 89: 1. tétel	Szedencics Blanka (zongora) Gyurkovits Gizella (zongora)		

Végezetül, néhány útmutatást, javaslatot említenék meg arra vonatkozóan, hogy hogyan érdemes keresni az adatbázisban. Mint már említettem, általános keresésre nincs mód, hanem a különálló rekordokban kell rákeresni a kívánt adatra. Tehát ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy egy komponista-előadó művei mikor szólaltak meg, akkor a szerző mezőbe írjuk a nevet, de ha előadóművészi pályafutását szeretnénk tanulmányozni, akkor az előadóhoz kell őt beírni. Konkrét művek keresésénél érdemes a leginkább egyértelmű adatból kiindulni, ami legtöbbször a műjegyzék vagy opusszám. Például, ha Bach *Chaconne*-jának

játszottságáról szeretnénk tájékozódni, legjobb, ha a BWV 1004-et írjuk a keresőbe, így mind önálló tételként, mind a d-moll partita részeként elő fog jönni, sőt a darab Busoni-féle átírata is megjelenik, ez utóbbi esetben a műjegyzék-szám zárójelbe kerül. De megtudhatjuk például egy mű bemutatójának is a körülményeit, ha a címen kívül a „megjegyzés 2” rovatba beírjuk, hogy „bemutató”. A többi rovatban hasonló módon lehet keresni. Külön felhívom a figyelmet az oldal alján lévő ellenőrzött rekordok jelölőnégyzetre, amelyet megjelölve, csak a már használható, az adatbázis készítői által megbízhatónak vélt hangversenyeket eredményezi.

A hangverseny-adatbázis, bár még a kezdeti lépéseknél tart, úgy gondoljuk, hasznos segédeszköz lehet a budapesti 20. századi zeneélet tanulmányozásában. Nagy előnye a kéziratos adattárhoz viszonyítva, hogy az érdeklődő a világhálón keresztül bármikor könnyen juthat elsőrendű információkhoz. A kutató az innen nyert adatok alapján visszatérhet az eredeti forrásokhoz, vagy a felmerülő ellentmondások, hiányok nyomán további mélyreható kutatást végezhet a témában. Ugyanakkor, ha sikerül az adatok feldolgozásával eljutnunk napjaink koncertéletéig, akkor a hangverseny-adatbázis egy korszerű, folyamatosan fejleszthető információforrás lesz, a 20-21. századi magyar zenei archívum részeként pedig, a zeneszerzők adatbázisa mellett a jelenkori zenetörténeti kutatás fontos eredménye lehet.

1. táblázat: A Hangverseny-adatbázis munkatársai a kezdetektől napjainkig

Időszak¹⁵ (vezető)	Név¹⁶	Munkakör	Forrás
1969–80 (Berlász)	<i>Domokos Pál Péter</i>	Hangverseny- adatok gyűjtése	OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtára
1980–1990 (Berlász / Tallián)	<i>Baráth Edina</i> (1982–1986) <i>Gábor István</i> (1980-as évek) <i>Horti-Dávid Ákosné</i> (1983-tól)	Sajtó-adatok gyűjtése	Budapesti Hírlap, Vasárnapi újság, Pesti Napló, Magyar Nemzet, Népszava
1992–2000 (Berlász)	<i>Gombos László</i> (1993-tól) <i>Sziklavári Károly</i> (1995-től) <i>Dalos Anna</i> (1995-től) <i>Mikusi Balázs</i> (1996–1997) <i>Várkonyi Tamás</i> (2001–2003)		
1993–2000 (Berlász)	<i>Csapó Károly</i>	program-szerkesztés	
	<i>Retkes Attila</i> (1992-től) <i>Alföldy Gábor</i> (1993–2000) <i>Gombos László</i> (1993-tól) <i>Szabóné Presztolánszky Ágnes</i> (1993-tól) <i>Szacsvai Kim Katalin</i> (1994-től)	Számítógépes adatbevitel	Hangverseny-cédulák

¹⁵ Az itt feltüntetett időszakok hozzávetőleges jellegűek, a kerek évszámok évtizedet jelölnek.

¹⁶ A munkatársak nevei viszonylag időrendi sorrendben követik egymást, az egyes nevek után feltüntetett időszakok részben osztályvezetői beszámolókon, részben személyes visszaemlékezéseken alapulnak. Az ezzel kapcsolatos információkért hálás köszönettel tartozom Berlász Melindának.

	<i>Tamás Katalin</i> (1996–1998) <i>Kusz Veronika</i> (2002–2005) <i>Kádár Csilla</i> (2003–2007)		
1990–2000 (Berlász)	<i>Rozsnyai Zsuzsanna</i> (1994-től)	Hangverseny- adatok gyűjtése, kiegészítése	OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtára
	<i>Geszler Éva</i> (1995–2002)	Plakát- és műsorgyűjtemények feldolgozása	
2010–13 (Dalos)	<i>Kemecsei Zsolt</i>	program-szerkesztés	
	<i>Rákai Zsuzsanna</i> (2010–2012)	adatok egységesítése	
	<i>Biró Viola</i> (2011–2013) <i>Németh Zsombor</i> (2012–2013) <i>Horváth Lucia</i> (2012–2013) <i>Kaskötő Marietta</i> (2012–2013) <i>Horváth Adél</i> (2012) <i>Tímár Zsófia</i> (2012) <i>Juhász Zsuzsa</i> (2013) <i>Wutzel Eszter Emília</i> (2013)	számítógépes adatbevitel, korrektúra	Hangverseny-cédulák, Filharmónia műsorfüzetek